

PÁNDI MARIANNE 100

(Budapest, 1924. augusztus 30. – Budapest, 2009. szeptember 12.)
zenetörténész, a négykötetes Hangversenykalauz szerzője

Interjú Leopold Stokowskyval (1970)

A budapesti Zeneművészeti Főiskola zongora tanszakán tanult 1946-tól 1950-ig. Tehetségét kevésnek tartotta a művészpályához, ezért 1951 és 1956 között elvégezte az újonnan indult zenetudományi szakot, s ezzel az első magyar zenetudós nő lett, amit büszkén emlegetett. Zongoratudását házimuzsikálás alkalmával hasznosította. Tanárai Kósa György, Ungár Imre (zongora) és Szabolcsi Bence (zenetudomány) voltak. 1958 és 1987 között az Országos Filharmónia műsorfüzeteit szerkesztette, 1969–1984 között a Hungarian Music News felelős szerkesztőjeként dolgozott. Tevékenysége a magyar zenekritika legjobb és legnemesebb, Péterfy Jenő, Tóth Aladár és Csáth Géza által fémjelzett hagyományát folytatta. Rendszeresen publikált zenekritikákat a Magyar Nemzetben.

A CSEND HANGJAI
PÁNDI MARIANNE A KÉK FÜZETEKÉRŐL ÉS A „KEDVES”
TELEFONOKRÓL
Devich Márton interjúja¹

Pándi Marianne (2005)
(nokert.hu)

Volt idő, amikor naponta találkozhattunk egy-egy új írásával. Az Országos Filharmónia műsorfüzetében vagy a Magyar Nemzetben, a Muzsikában, egyéb zenei kiadványokban. Aki követni akarta a magyar zeneélet eseményeit, annak számára többek között Pándi Marianne ismertetői, kritikái, könyvei jelentették az iránytűt. Máskor a pódiumról hallhattuk előadásait. Nemrég ünnepelte nyolcvanadik születésnapját, egy legendás zenetudós nemzedék tagja. Több mint tíz esztendeje a hangversenyélettől teljesen visszavonultan él, de még mindig dolgozik, éppen egy Prokofjev-életrajzot fordít.

– Gondolom, ritka a csönd ebben a lakásban.

– Bizony, nem az!

– Nem hallgat lemezeket, rádiót?

– Néha.

– Zenekritikát sem olvas?

– Semmiféle sajtót nem olvasok, kizárólag keresztrejtvényt fejtek. Annak idején, amikor szeretett tanáromat, a már idős, nyugdíjas Molnár Antalt meglátogattam otthonában, panaszkodott, hogy túl hosszú egy nap. Tíz órára már az összes rejtvényt megfejtette. Azt gondoltam magamban: „Megőrült ez? Keresztrejtvényt fejt?” És tessék, most én teszem ugyanezt reggeltől estig.

¹ Muzsika 2005/1.szám

– *Valami szép muzsika azért csak szól közben?*

– Tényleg nem. Néha a Mezzo tévécsatornát nézem, de ott gyakran furcsa dolgokat adnak, hülyén átrendezett operákat.

– *Mi az oka ennek a csöndnek?*

– Talán az, hogy 1991-ben balesetet szenvedtem, megbotlottam a lépcsőn, és olyan szerencsétlenül estem, hogy azóta is sántítok. Nem tudok kimozdulni, így aztán „kimentem a divatból”. Hangversenyre sem járok. Mire hazajöttem a kórházból, lezajlott a rendszerváltozás, a Magyar Nemzetbe is mások írtak. A világ is úgy fordult, hogy nem volt rám szükség. Közben pedig felnőtt egy új zenetudós, kritikusanemzedék, természetesnek vettem, hogy át kell adnom a helyet.

– *Jó, de a zene élvezete...*

- Ez pszichológia. Talán nem kívánom annyira... No, azért mégis mindig csönd! A héten például hulltak a könnyeim a megha tottságtól, amikor a Mezzón Schubert Esz-dúr trióját mutatták Schiff Andrással, feleségével, Yuuko Shiokawával és Perényi Miklóssal. Férjemmel, Schwimmer Endrével annak idején sokat muzsikáltunk itthon: ő hegedült, én zongoráztam, Banda Ede járt fel hozzánk csellózni. A két Schubert-trió volt az állandó házi számunk.

– *Mindig muzsikusnak készült?*

– Énekesnő szerettem volna lenni. Gyönyörű hangom volt. Medek Annánál tanultam a Nemzeti Zenedében, de akkor is egy betegség jött közbe. Tizenkilenc évesen kanyarótól kaptam szívizomgyulladást, és többet nem énekelhettem. Akkor lett főtárgyam a zongora. És persze rengeteget jártam hangversenyre, hallottam az összes nagy muzsikust, aki Budapesten járt.

– *Mikor dőlt el, hogy zenetudós lesz?*

– 1946. február 1-jén. Akkor hallottam először Szabolcsi Bencét, egy előadását. A könyveit már olvastam, zenetörténete a leginkább becsben tartott irodalmam volt. Zeneakadémián beszélt, az I. teremben, Mozartól. Kucsában, csizmában magyarázott, hiszen a főiskolának ki voltak törve az ablakai, a fűtés nem működött. A hangszer mégis élt a keze alatt. Fantasztikus élmény volt. Ült a zongora mellett, eljátszotta a Don Giovanni kvartettjét, énekelte a négy szólamot. Teljesen a hatása alá kerültem. Később is csodálattal hallgattuk a főiskolán, például stílustörténeti szemináriumait. A legnagyobbak jártak hozzá: ott volt Ligeti György, Ujfalussy József. Persze az, hogy zenetudós lettem,

annak is köszönhető, hogy nem voltam elég tehetséges zongorista. Soha nem is reménykedhettem szólistakarrierben. Amikor 1951-ben megalakult a zenetudományi tanszak — mintha rám szabták volna!

– *Egy legendás évfolyammal...*

– Négy fiú meg én: Kárpáti, Kecskeméti, Kovács, Kroó, Pándi. Csodálatos emlékeket őrzök az együtt töltött órákról, a tanárainkról: Bárdos Lajosról, Kókai Rezsőről, Weiner Leórol, Bartha Dénesről és a többiekről.

Szabolcsi Bence zeneakadémiai óráján:
Székely András, Pándi Marianne, Kárpáti János, Kovács János, Kroó György (1952)
(MTI Fotó, Magyar Tamás)

Bárdos Lajos zeneakadémiai óráján a zongorázik. Mellette Hegyi Erzsébet és Kárpáti János
(1954)
(MTI Fotó, Magyar Tamás)

– *Volt a csapatokban rivalizálás?*

– Egyáltalán nem. Jól megvoltunk, inkább segítettük egymást. Még a magánéletben is. Amikor meghalt a férjem, és a fiam hatéves volt, a négy fiú idejött a lakásomra és játszott a gyerekekkel, hogy ne érezze, nincs apja.

– *A zenetörténeten belül melyik volt az a terület, amely a legjobban érdekelte?*

– Nagyon szerettem Bachhal és Mozarttal foglalkozni. Nyilván Szabolcsi hatására is. Ha visszagondolok az életemre, bármikor, ha megkérdezték tőlem, kik a kedvenc szerzőim, mindig azt válaszoltam: Bach és Mozart. Pernye András barátommal, aki egy évvel alattam járt a zenetudományba, ha bizalmasan összesúgtunk, mindig azt mondtuk: az összes komponista, aki Monteverdi után született, dekadens.

– *Térjünk vissza a zongorához. Említette, hogy nem volt elég tehetséges. Tanáráról, Kósa Györgyről viszont írt egy remek monográfiát.*

[Pándi Marianne: Kósa György \(Zeneműkiadó Vállalat, 1966\)](#)

– Kiváló ember volt. Öregségére már tegeződtünk. Családját is szerettem. Ha rumli volt náluk, például takarítás, átjött hozzám, és két perc múlva már a zongoránál ültünk, Mozart négykezes kompozícióit játszottuk.

– *A könyv hogyan született?*

– Felkért a Zeneműkiadó, hogy írjam meg. Kis terjedelmű munka, de sok kutatást végeztem hozzá. Fájlottam, hogy Kósa zeneszerzőként feleannyi

elismerést sem kapott, mint amennyit érdemelt volna. Én akkor már az Országos Filharmóniánál dolgoztam, és láttam, hogyan kell érvényesülni. Voltak, akik naponta végigjárták a Vörösmarty téri épület összes irodáját a Zeneműkiadótól a Filharmónián át a Hanglemezgyárig. Kósa György soha életében nem házalt a műveivel, és így nem is törődtek vele. Amikor Tartuffe című operáját bemutatták a Magyar Rádióban, a 6-os stúdióban több, már befutott zeneszerző-kollégája is jelen volt, és olyan stílusban kritizálták a művét, hogy kinyílt a bicska az ember zsebében.

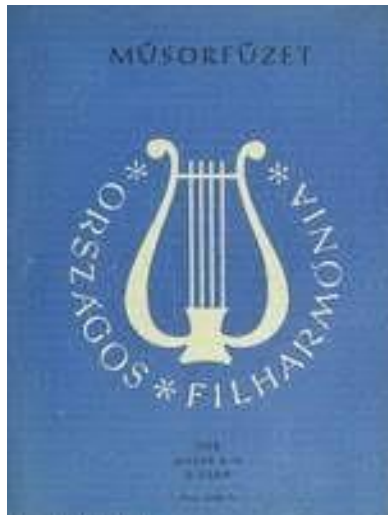
– *Amikor elvégezte a zenetudományi szakot, hol talált munkát?*

– A főiskola szerzett nekem állást a Művészeti Dolgozók Szakszervezetében, amely ma is a Városligeti fasorban működik. Két évig voltam az Operaház előadója, de közben könyvet írtam, mert az olasz zene történetének megírására szerződtetett a Zeneműkiadó. Az előadói munka mellett volt időm eleget kutatni a főiskola könyvtárában és a Széchényi Könyvtárban. Két kötet született.

– *Mit „adott elő” az Operaházban? Ügyes-bajos szakszervezeti ügyek zúdultak a fejére?*

– Juj! Miket tudnék én arról mesélni! Tóth Aladár volt akkor az igazgató, akit sokan gyűlöltek. A nap szinte minden órájában, a színház különböző termeiben összegyűltek mindenféle csoportok, mint a Bánk bánban a békétlenek, külön a zenekar, az énekkar, a rendezők, a magánénekesek, hogy kitérjék az igazgató legfrissebb bűneit. Pitiáner összeesküvések voltak ezek. Egyszer például azzal vádolták meg az Operaház gazdasági vezetőjét, hogy a prima donnát, akinek udvarolt, a színház autóján szállította az épületbe. Napról napra figyelték, írták, a hét végén összeadták a benzinpénzt, és elém raktak egy cetlit, hogy az illető hat forint ötven fillérrel károsította meg a magyar népet. Azt hiszem, az a színház egyik „lényege”, hogy az igazgatókat mindig utálják... Tóth Aladárt 1956-ban le is mondatták, és a társulat Palló Imre bácsit azon nyomban, közfelkiáltással, „a Duna jegén” meg is választotta igazgatónak. De őbenne is hamar csalódtak a békétlenek. Hiába lett nagy fizetésemelés, kiderült, hogy az egyik énekesóriás gázsija húsz forinttal több a másikénál.

– *Gondolom, nem bánta, hogy új korszak kezdődött az életében: jöttek a legendás „kék füzetek”.*

– A Filharmónia műsorfüzetét először Fehér Pál szerkesztette. A hangversenyekhez műismertetőket írtunk, a füzet második részében pedig zenekritikákat közöltek az előző heti koncertekről. Ötven forintot kaptunk egy dolgozatért. Kiváló emberek írtak, például Jemnitz Sándor, Péterfi István, és sok fiatal is ott kezdte a pályát. Hivatalból minden koncerten ott kellett lennem, tehát benne voltunk a zenei élet sűrűjében. Fehér Pál aztán az Operaházba került titkárnak, a helyét Molnár Jenő Antal vette át, majd rövid idő múltán én. Majdnem harminc – nagyon szép – évet töltöttem a Filharmóniánál a kék füzetek gondozásával.

– *Ma már szinte elképzelhetetlen ez a műfaj: műismertetés és kritika együtt a nagyközönség számára, heti frissességgel. Kritika alig van, szinte csak a szaklapokban.*

– Pedig nagyon hasznos volt! Hétről hétre egyfajta tükör a zenei életéről. Az utolsó években, amikor már a nyugdíj felé közeledtem, egyre kevesebb lett a kritika, és a műsorfüzet is csak kéthetente jelent meg, mindenféle nyomdai és anyagi problémák miatt. 1987-ben vonultam vissza.

– *Nagyobb volt a zenekritika tekintélye akkor, mint ma?*

– Mindenképpen. De nem a zenekritikának volt tekintélye, hanem azoknak, akik írták őket a lapoknak, folyóiratoknak. Ha a Magyar Nemzetben írtunk egy koncertről, arra odafigyelt a közönség. És eleve többen vállalkoztak kritikaírásra, e nem mindig hálás feladatra.

– *Bátrabbak voltak?*

– Úgy látszik, pedig bőven akadt kellemetlenségünk. Egyszer például majdnem kitörték a nyakam. Kollégám kritikát írt egy akkor nagy tiszteletben álló muzsikuskamaraestjéről, amit a Semmelweis utcai épületben tartottak. Megírta, hogy a produkció még egy kamarazene-óra színvonalát sem ütötte meg, nemhogy egy hangversenyét. A muzsikuskamaraest, mint kiderült, ivócimborája volt a Filharmónia párttitkáranak, így aztán hatalmas botrány lett a dologból, kérdőre vonták a szerkesztőt. De sok más eset is adódott. Például számos „kedves” telefönt kaptam itthon, a lakásomon. Egy primadonnáról egyszer csak annyit írtam, hogy indiszponált volt, ő pedig feltárcsázott, és mindennek elmondta édesanyámat. Dicséretet viszont soha nem kaptam, ha jót írtam valakiről.

– *A szerzőktől sem a műismertetőkért?*

– Néha megköszönték. Egyébként volt egy kartontáram, amelyben gyűjtöttem őket, s ha egy ismertetőt újra megjelentettünk, készítője már csak a fele honoráriumot kapta. Felbecsülhetetlen kincset ért ez a katalógus, egy életen át remekül használtam, nem is tudom, vajon megvan-e még valahol a Filharmóniánál.

– *Említette, hogy benne voltak a zenei élet sűrűjében. Ha járt itt külföldi sztár, márpedig sokan jöttek, megismerkedhettek velük személyesen is?*

– Természetesen. Gyakran tolmácsnak használtak. Szerencsém van, mert jó a nyelvérzékem, beszélek angolul, franciául, olaszul és németül. Interjúkat viszont nem készítettem.

– *De szerkesztette az angol nyelvű Hungarian Music Newst.*

– A minisztérium felkérésére végeztem ezt a munkát tizenöt éven át. Csak külföldön terjesztették, ingyen. Azt hittem, nemigen jut el fontos helyekre, de egyszer megkérdeztem egy amerikai muzikológus kollégámat, ismeri-e, és azt mondta, természetesen, az amerikai egyetemeken ott vannak a példányai a folyosókon, és a diákok rendszeresen olvassák. Képzelterhet, mit jelentett ez a magyar zeneélet számára!

– *A Muzsikának is dolgozott.*

– Asztalos Sándor hívott először, ezt követően egészen a hetvenes évekig írtam a lap számára, főleg a külföldi hangversenyekről.

– *Nemcsak írásban, szóban is tartott koncertismertetőket, pódiumon.*

– Harminc éven át, amíg le nem sántultam.

– *Járta az országot?*

– Nagyon élveztem ezt, hiszen fővárosi gyerekként előbb ismertem meg Rómát, mint Miskolcot. Csodálatos érzés volt az országban utazni. Egy pesti számára mindig meglepetés, hogy vidéken milyen kedvesek, udvariasak, hogy milyen szeretettel fogadják. Szép emlékeim vannak. Persze előfordult, hogy bukást hozott a „fellépésem”.

– *Mire gondol?*

– Volt, hogy akárhogy is igyekeztem, nem figyeltek rám, és volt, hogy rajongva szerettek. Megesett, hogy a jászberényieket nyíregyháziakként köszöntöttem. Sokáig nem is értettem, miért néz a közönség olyan undokul. No, ezt sose bocsátották meg.

– *Nehéz műfaj a koncertismertetés. Se tudományos, száraz, se gügye ne legyen...*

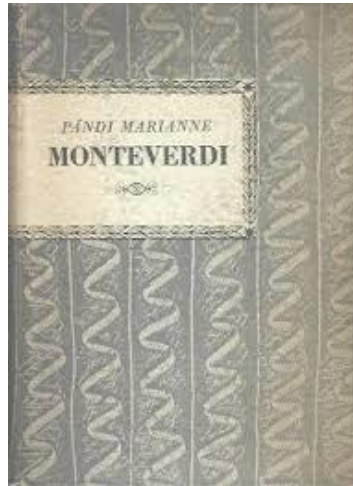
– A közönség reakcióit kell figyelni, a szemeket, mindent elárulnak.

– *Ennyi utazás, szerkesztés mellett rendkívüli teljesítmény, hogy kilenc könyvet publikált.*

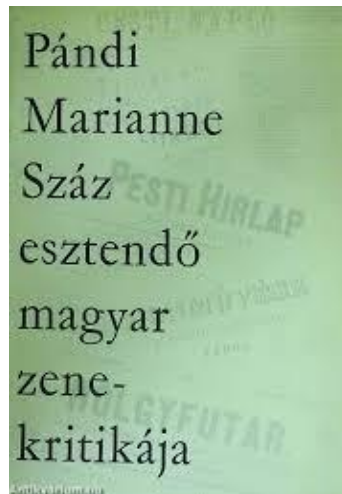
– Akkor még a kiadók rendelték meg a munkát az embertől. Ma házalnom kell az új Prokofjev-fordításommal. Az olasz zene története után következett a Monteverdi-könyv a Gondolat ma is népszerű, „tapétaborítású” sorozatában, aztán a Kósa György-monográfia, majd a szívem csücske, amellyel nem volt szerencsém, a Száz esztendő magyar zenekritikája. Ezt a gyűjtést én ajánlottam a kiadónak, de csak ötszáz példányban jelent meg, rossz minőségben. Nem is lehetett hozzájutni. Néhány évvel ezelőtt szerencsére újra napvilágot látott, szép kivitelben, Hangászati multságok címmel. Írtam egy könyvet Maurice Ravelről is, és az Európának lefordítottam Sosztakovics önéletrajzát, ami sokáig indexen volt, majd, amikor megjelent, nagy sikert aratott. És persze ott van a négykötetes Hangversenykalauz, amely az ismertetőik nyomán született.

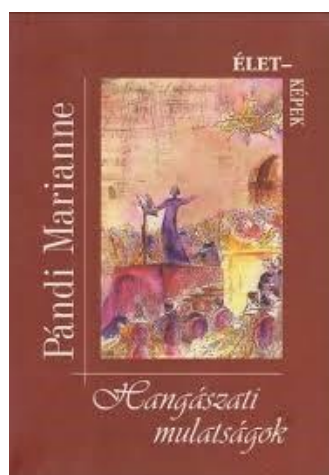
(Zeneműkiadó, Bp., 1960, Bibliotheca musica, 6–7.)

Gondolat, Bp., 1961 (*Kis zenei könyvtár*, 19.)

Száz esztendő magyar zenekritikája. 1793–1898; Zeneműkiadó, Bp., 1967

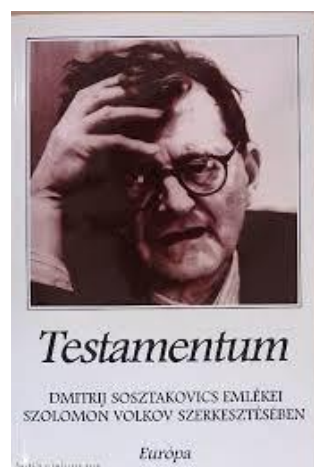
Hangászati multságok. A 19. század magyar zenei élete a kritikák tükrében; Mágus, Bp., 2001 (Élet-képek)

Walter Kolneder: Antonio Vivaldi. 1678–1741. Élete és művészete; ford. Pándi Marianne; Gondolat, Bp., 1970

(Gondolat, Bp., 1978)

Testamentum. Dmitrij Sosztakovics emlékei Szolomon Volkov szerkesztésében; ford. Pándi Marianne, a Sosztakovics-művek jegyzékét összeáll., utószó Csuha István; Európa, Bp., 1997

Hangversenykalauz 1–4.; Zeneműkiadó, Bp., 1972–1980

- *Sokak számára ma is alapvető fontosságú kézikönyv. Soha nem gondolt rá, hogy tovább bővítse a sorozatot?*
- Szerettem volna, ha megjelenik a dalok könyve is, mert egykori énekesként fájlaltam, hogy a dalirodalmat elhanyagolják. Aztán akadt más jelentkező a feladatra, aki végül nem készítette el.
- *Tudja, hogy az interneten is olvasható?*
- Tudom, de nem tudom mi az, hogy internet. Mobiltelefont sem kívánok. Ahogy Kellér Dezső mondta annak idején: ő már a csengőt sem érti...
- *Mi az a Prokofjev-fordítás, amit említett?*
- Prokofjev-életrajz, amely New Yorkban jelent meg a hatvanas években, egy Szerov nevű zenetudós tollából. Alcíme: Egy szovjet tragédia. Fantasztikusan érdekes és drámai. Azoknak a kiadóknak, amelyeket megkerestem, egyelőre nem kellett. Állítólag Prokofjev élete most nem olyan vonzó olvasmány. Majdnem teljesen lefordítottam egy operakönyvet is, a Metropolitan történetéről. De túl sok szó esik benne a pénzről, és kevés a muzsikáról.
- *A zongorához mikor ült le utoljára?*
- Amikor a fiam megszületett. Harmadéves voltam a főiskolán. Hatalmas pocakkal vittem a vizsgára Brahms d-moll zongoraversenyét. Ferenczy György volt a zsűrielnök. Belesültem, ki kellett tennem a kottát. Nem dől össze ilyesmitől a világ, de én rettenetesen kiborultam. Ferenczy nyugtatott meg: „Drágám, ne »krenkölje« magát, ha én bébit várnék, még így se tudnám eljátszani!” Gyakorlatilag akkor ültem utoljára a billentyűk mellett.

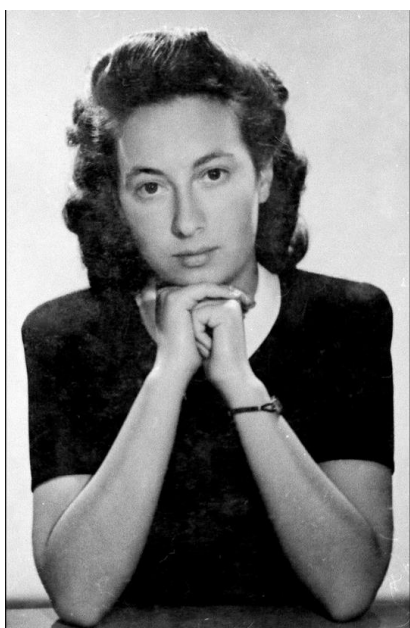

Pándi Marianne gyermekével, Schwimmer Jánossal

– Azt mondja, nem zongorázik, ritkán hallgat zenét, visszavonultan él, mégis boldognak látom. Ennek mi a titka?

– A fiam szintén muzsikus, basszista és énekmester a győri színháznál, és van egy nyolcéves unokám. Nekem elég örömet ad, hogy megérhettem, hogy meglátogat a fiam az unokámmal, és kánont énekelnek.

ÉLETKÉPEK PÁNDI MARIANNE-RÓL (Schwimmer János családi archívumából)

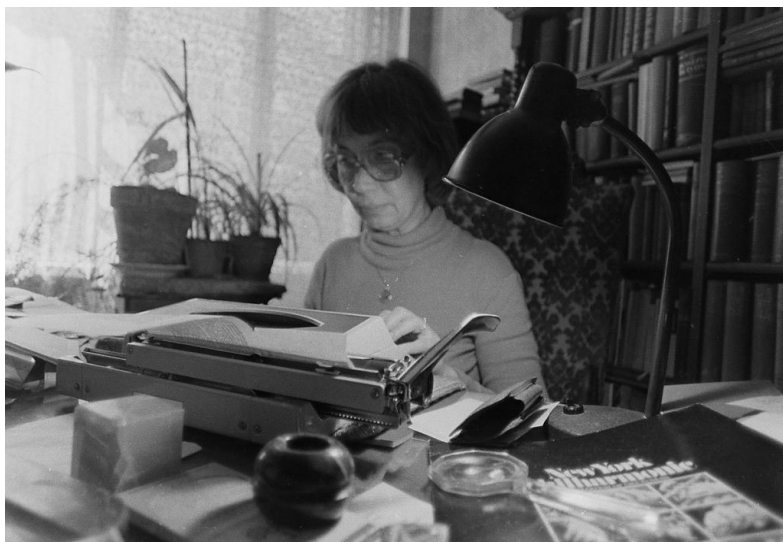

Durkó Zsolt és Pándi Marianne, 1962

Durkó Zsolt, Pándi Marianne, Lukács Ervin, 1962.

Pándi Marianne munka közben

Pándi Marianne, Ránki György és Szöllősy András

A Szabolcsi Bence-díj átvételén.
Az első sorban, balról a második: Pándi Marianne
(Zeneakadémia, 2006.09.18.)

Nyáralás Tihanyban

Pihenés közben otthonában

Kedvenc agytorna a keresztrejtvény